

Medzinárodné vzťahy, subjekty a účastníci medzinárodných vzťahov

- **medzinár. vzťahy**: reálne vzťahy medzi účastníkmi medzinárodných vzťahov; v širšom chápaní – každá interakcia, ktorá sa realizuje cez hranice štátu; v užšom chápaní – vzťahy, ktoré sa realizujú medzi štátmi a medzinárodnými organizáciami.
- **medzinárodné spoločenstvo**: súhrn všetkých účastníkov medzinárodných vzťahov;
- **účastníci medzinár. vzťahov**: štáty, medzinárodné organizácie, národy, nadnárodné spoločnosti, ...
 - jednotlivec sa stáva účastníkom minimálne vtedy, keď budú porušené jeho ľudské práva;
- **klasifikácia medzinár. vzťahov**: politické, právne, kultúrne, ekonomické, vojenské
- **subjekty medzinár. vzťahov**: suverénne štáty, nesuverénni účastníci (napr. politické strany, náboženské a etnické skupiny, medzinárodné podniky – transnacionálne korporácie, nadnárodné podniky → zamestnávajú vo viacerých krajinách a skryte ovplyvňujú medzinárodnú politiku);

Medzinárodné vzťahy sa realizujú cez využitie moci a vplyvu, moc je v systéme rozdelená (nerovnako vplyvné subjekty, viacero mocenských centier) → **polyarchizmus**.

Komunikácia v medzinárodných vzťahoch:

1. *diplomatické misie* – krátkodobé, dočasné formy,
2. *stále zastupiteľstvá* – trvalé veľvyslanectvá, vyslanectvá, ambasády,
3. *medzinárodné konferencie* – bilaterálne, multilaterálne,
4. *medzinárodné organizácie*.

Každý štát je v medzinárodnom práve definovaný charakteristickými črtami:

A, teritórium,

B, zvrchovaná moc nad určitým obyvateľstvom,

C, špecifická organizácia, ktorá ma dosah na obyvateľstvo.

Prostredia medzinárodných vzťahov:

- je hlboko decentralizované;

- podstatnými znakmi sú:

1. **polyarchizmus** – polyarchický systém obsahuje množstvo nerovnako vplyvných subjektov, existuje viacero mocenských centier, účastníci medzinár. vzťahov rešpektujú iných účastníkov medzinárodných vzťahov. V medzištátnych vzťahoch existuje určitá hierarchia, kde niektoré štáty rozhodným spôsobom ovplyvňujú iné a niektoré štáty sú slabé a nemôžu ovplyvňovať.
2. **pluralizmus** – vyplýva z rozdielov medzi národmi a štátmi a práve tieto rozdiely bývajú príčinou napätia a konfliktov v medzinár. vzťahoch. Rozdiely majú rôzny charakter, napr. ekonomické (štáty vyspelé a zaostalé), ideologické a náboženské (napr. pápež má určitú moc ovplyvňovať politické dianie), rozdielnosť civilizačnej úrovne,...
3. **zložitosť** – vyplýva z veľkého množstva podstatných subjektov, ktoré do medzinár. vzťahov vstupujú. Je podmienená existenciou suverénnych štátov, zvyšovaním počtu medzinárodných organizácií, multinacionálnych ekonomických subjektov.
4. **živelnosť v medzinárodných vzťahoch** – medzinár. vzťahy sú často netrvalé, vytvárajú sa konfigurácie dostredivých a odstredivých síl, ktoré sa po čase rozpadávajú.

-medzinárodné vzťahy sú usporiadané systémovo, hl. zložkami sú:

a, inštitucionálne prvky(štáty, medzinár. organizácie – OSN, OECD, Červený kríž, Amnesty International,...),

- b, regulatívne prvky (právo, medzinárodné právo, normy, svetová verejná mienka, politické tradície,...),
- c, funkcionálne prvky (spôsoby riadenia – politický režim postavený napr. na vojenskej sile, na solidarite a spolupráci, na demokratických princípoch,...),
- d, duchovné prvky (kultúra, ideológia).

Medzinárodné právo – prostriedok regulácie vzťahov medzi štátmi. Ide o súbor právnych noriem, ktoré upravujú vzťahy medzi štátmi a zároveň regulujú ich vzťahy k medzinárodným organizáciám a niektoré vzťahy jednotlivcov a štátu.

- tento termín sa používa od 2.pol.19.stor. – Hugo Grotius;

- medzinárodné právo delíme na:

a, **medzinárodné právo verejné** – upravuje vzťahy medzi štátmi a medzinár. organizáciami;

b, **medzinárodné právo súkromné** – upravuje vzťahy fyzických a právnických osôb a je naviazané na vnútroštátne právo. Medzinár. zmluva, jej zásady sa včlenia do vnútroštátneho práva po ratifikácii parlamentom alebo podpísaním hlavy štátu.

- isté špecifikum tvoria medzinárodné zmluvy ochrany ľudských práv – tie stoja automaticky nad zákonmi krajín.

Pramene medzinárodného práva: medzinárodné zmluvy, medzinárodné obyčaje (záväzné pravidlá správania sa štátov vo vzájomných vzťahoch, ktoré vznikli ich zachovávaním v praxi štátov, ide o tichú dohodu, nie o podpis v zmluve), medzinárodné zvyklosti, pomocné pramene (všeobecné právne zásady, rozhodnutia medzinárodných orgánov, právna veda).

- porušenie medzinárodného práva = **medzinárodný delikt**;

Teória medzinárodných vzťahov

- prvý krát sa objavuje táto teória v dvadsiatich rokoch 20.stor.. Historický vývoj je analogický ako politológia a má k nej blízky vzťah.

-paradigma = základný metodologický prístup, ktorý slúži na vyjadrenie toho najdôležitejšieho z vedy:

1. **realistická paradigma** – základom medzinárodných vzťahov je moc, hl. cieľom štátov je pôsobenie na iné štáty, presadzovanie cieľov. Skúmanie rozdelenia moci vo svete (vo svetovom systéme). Táto paradigma je najdlhšie pôsobiaca (zmienky v Číne, starovekom Grécku – Tukidides). Od 17. stor. základy medzinárodných vzťahov – H.Grotius (u neho myšlienky realistickej a idealistickej paradigmy).

2. **idealistická paradigma** – Grotius chce vytvoriť systém noriem na medzinárodnej úrovni a tie by upravovali a obmedzovali pôsobenie realistickej paradigmy medzi štátmi. Ide o snahu riešiť podstatu medzinár. vzťahov iným spôsobom, nie silou. Táto snaha sa začína po 1. sv. vojne – hľadanie iných hybných síl na tvorbu medzinárodných vzťahov, tými silami sú morálka a právo. Dôkazom je vytvorenie Spoločnosti národov. Treba meniť myslenie politikov v duchu kooperácie medzi štátmi a politikmi – morálna stránka, treba budovať medzinárodné právo.

3. **scientistická paradigma** – skúmanie správania sa veľkých spoločenských národov (napr. behaviorizmus). Skúmanie sa odohráva medzi politikmi, je treba skúmať ich správanie, lebo od nich závisia medzinár. vzťahy. Dôležité je aj skúmanie svetového politického procesu riadenia vzťahov, kde neexistuje jeden riadiaci subjekt.

Prototeória medzinár. vzťahov:

1. **História a náboženstvo** – čínsky mysliteľ Sun (popisoval okolnosti zjednotenia Číny, vojvodca má byť pod dohľadom panovníka), grécky mysliteľ Tukidides („Dejiny peloponézskej vojny“ → sused tvojho suseda je tvojim potenciálnym spojencom), v náboženstve najmä islam a kresťanstvo (zamerané na expanziu, rozširovanie náboženstva, v Starom zákone – riešiť všetko silou → oko za oko, zub za zub, v Novom zákone – jedna strana ospravedľňuje druhú stranu → kto do teba kameňom, ty do neho chlebom) – nutnosť zjednotiť kresťanov, cirkev má stáť mimo vojenských konfliktov, potreba zjednotenia európskych kresťanov – myšlienka európskej jednoty.

2. **Filozofia a právo** – v stredoveku realistické nazeranie na medzinárodný vývoj – Machiaveli, Guiccardini – hl. cieľom medzi monarchiami je snaha dosiahnuť moc, hovoria o praktických radách ako majú byť vládcovia čo najúspešnejší v konfliktoch.

Vo filozofickej tradícii – duch idealistického myslenia, snaha dosiahnuť konsenzus.

T. Hobbes – realistické myslenie ospravedľňuje násilie, vojny (človek človeku vlkom – toto prenáša aj na rovínu štátov).

Erasmus Rotterdamský – etická rovina – príčiny vojen vznikajú medzi vládnucimi predstaviteľmi, elimináciu vojen vidí v tom, že sa medzi ľuďmi nadobudne pocit spolupatričnosti a ľud už nebude chcieť bojovať.

Immanuel Kant – mier sa dá dosiahnuť vytvorením celosvetového štátu (univerzalizmus).

Hugo Grotius – zakladateľ medzinárodného práva, na jednej strane si uvedomuje, že sú tu určité záujmy štátov, ktoré chcú presadzovať aj cez konflikty – silou = práva národov.

K základným oprávneniam národov patrí aj právo vedenia vojny (akceptuje realitu). Hľadá aj východisko, ktoré by zamedzilo konfliktom a tým by mal byť systém medzinárodného práva, vychádza sa z vnútorných noriem štátov a z dohôd uzavretých medzi štátmi.

3. **Ideológia** – **ideológia liberalizmu** – vidí podstatu medzinár. vzťahov v možnosti slobodnej výmeny tovarov, služieb, ekonomická konkurencia medzi štátmi je výhodná.

Ideológia konzervativizmu – koncepcia presadzovania sily, odstraňovanie.

Komunistická ideológia – skrytá expanzia – je povinnosťou socialistických štátov šíriť komunizmus do celého sveta.

Fašizmus – expanzívny, silné národy majú právo na životný priestor aj za cenu sily.

Geopolitika

- pokúša sa skúmať vplyv zemského povrchu a polohy štátov na pohyb sily v priestore, teda akým spôsobom ovplyvňuje zemský povrch medzinárodné vzťahy.

- koncom 19.storočia.

- prvé geopolitické doktríny uvažovali o pevnine, kde sila v priestore sa mohla pohybovať rôznymi dopravnými prostriedkami, alebo uvažovali o pohybe sily v oceánoch a vo vzdušnom priestore.

Východiská geopolitiky:

Geografický determinizmus – tento pohľad na svet je veľmi starý, napr. v starovekom Grécku ide o princíp geografickej závislosti medzi geografickým prostredím a povahou ľudí, v novoveku (*Montesquie*) – zákony musia mať vzťah k fyzickej povahe bytia, k podnebiu, pôde, napr. vplyv klímy na politické správanie obyvateľov.

Sociálny darwinizmus – *Herbert Spencer* – pokúsil sa vysvetliť sociálne (spoločenské) správanie na základe biológie, národ je ako jeden organizmus žijúci na jednom území.

Mahan – hl. motív v dôležitých situáciách je podmienený pudom sebazáchovy. Tak, ako človek mocnie, rastie a potom slabne, tak aj národy výbojmi rastú a nakoniec zanikajú.

Nemecká geopolitika – *Ferdinand Ratzel* („Antropogeografia I.,II.“; „Politická geografia“) – tvrdí, že štát je organizmus, jednota tohto organizmu je tvorená morálnymi a duchovnými silami jednotlivcov, ktorí štát tvoria. Každý štát okupuje určitú časť zemského povrchu, vlastnosti ľudí, štátu sú determinované charakterom hraníc, vodstva, pôdy, klímy,... Vlastnosti štátu determinujú vzťah k iným štátom. Ak štát rastie, snaží sa získať novú pôdu, snaha je väčšia, ak je cennejšia pôda, ktorú chce získať. Jeho myšlienky boli východiskom pre ideológiu A. Hitlera (potreba životného priestoru, ktorý bol na východe – tým Hitler ospravedlňoval fašizmus).

Rudolf Kiellen – („Štát ako forma života“) – hl. princípom výstavby štátu je politická účelnosť, rozhodujúcim faktorom rozvoja medzinárodných vzťahov je sila, nie právo a normy. Nedomnieva sa, že štát je organizmus, v ktorom sú rozvinuté len nižšie pudy, ale že štát je vyššie, je racionálny. Štáty súťažia a tým chcú presadzovať svoju vyššiu dokonalosť (silnejší víťazí). Hl. motívom činnosti národa je úsilie vtlačiť svoju pečať na iné štáty, národy, pretvárať ich na svoj obraz, malé štáty nemajú budúcnosť, musia byť podmanené silnejšími štátmi. Expanzia je nevyhnutnou súčasťou prežitia štátu. Na začiatku 20. stor. považoval za najperspektívnejšiu veľmoc Japonsko a predpovedal mu veľký vplyv. Nemecko, Taliansko, USA považoval za štáty, ktoré sú tesne pred rozvojom svojej plnej sily, tesne za nimi (poludnie) je Anglicko a Rusko. Rakúsko- Uhorsko považoval za mocnosť v nočných hodinách, na pokraji zániku.

Anglosaská geopolitika – *Halford John Mackinder* – usiloval sa zdefinovať rozhodujúce regióny sveta (panregióny), čiže strategicky dôležité časti zemského povrchu a za najdôležitejší región považuje tzv. Heartland (srdce zeme), kto ho ovládne, získa rozhodujúci vplyv vo svetovej politike. Ide o územie pred Uralom na sever – Euroázia až Sibír. Potom sú nižšie panregióny – Euroafrika, Panrusko, Panamerika,...

„Slovník geopolitiky“ – vyložil hl. tézy geopolitiky: 1. geopolitika je učenie o závislosti geopolitických procesov na zemskom povrchu, 2. je vybudovaná na základe politickej geografie ako učenie o politických organizmoch vytvárajúcich určitú štruktúru, ktorá je umiestnená v priestore, 3. zemské priestory vytvárajú geopolitický rámec, v ktorom politické procesy prebiehajú, 4. geopolitika je náukou, ktorá ukazuje cestu od poznania k moci.

-životný priestor je chápaný ako jedna z rozhodujúcich podmienok štátov a hranice vytvárajú konflikty, zdôrazňovaný je význam Euroázie.

Alfred Thayer Mahan – bol admirál, uvažoval najmä o mori („Vplyv námornej sily na dejiny“) – každý významný štát predstavuje námornú alebo pozemnú moc, svetové mocnosti delí na tie, kde prevažuje námorná moc a pozemská moc, za najvýznamnejšiu považuje štáty s námornou mocou, lebo námorná moc vytvára predpoklady pre dobývanie iných krajín. Sila štátu = sila vojnovéj monarchie + obchodné loďstvo + kvalita a množstvo námorných základní.

Nicholas J. Spykman – sila štátov je vo vzduchu, strategický význam letectva, štáty môžu svoju rozhodujúcu silu presúvať letecky. Za najsilnejší štát považoval USA, má vsadiť na rozvoj letectva, neskoršie nukleárne zbrane mali túto moc letectva zabezpečovať.

Súčasná obdoba geopolitiky – objavením nukleárnych zbraní sa zmenil spôsob rozmyšľania o geopolitike (1945 – 1990). Vojenská sila prestala byť tým faktorom, prostredníctvom ktorého by došlo k rozhodovaniu moci v štátoch. Za iné, dôležité faktory sa pokladajú informácie, schopnosť prenášať nové technológie, export tovaru. V tomto období – koncepcia zadržovania komunizmu prostredníctvom vytvárania spojenectiev a blokov, po rozpade ZSSR bolo potrebné zachovať jednotu Ruska, aby sa zachovala stabilita Heartlandu. Hraničnými vednými odbormi sú geoekonómia, geostratégia, geoenvironmentalistika. V budúcnosti nebude dôležité územie, ale zásoby čistej pitnej vody bez exhalátov.